

ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ : กรณีศึกษา บ้านจาน

ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์

**BELIEF AND RITUAL VARIETIES IN EXORCISM: A CASE STUDY OF BAN JARN
VILLAGE, BAN JARN SUB-DISTRICT, PUTTHAISONG DISTRICT,**

BURIRAM PROVINCE

ผู้วิจัย: พระครูโพธิรัตนคุณ

อาจารย์ที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด

สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ กรณีศึกษา : บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มีจุดมุ่งหมาย 4 ประการ คือ 1) ศึกษาองค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาน 3) ศึกษาถึงอิทธิพลของความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อความสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจาน และ 4) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า

การสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ ภูตผีปีศาจ เทวดา ที่มีการสืบทอดกันมาจากบรรพชน บนพื้นฐานความเชื่อว่า เทวดาภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลให้คนได้รับอันตรายเจ็บป่วยจนถึงชีวิตได้ หรือสามารถขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากวิถีชีวิตและสามารถที่จะบันดาลให้คนประสบกับความสุขได้

ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นความเชื่อที่ได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนากับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ที่มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืนและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ได้กลายเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวบ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีการจัดทำพิธีกรรมสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านจาน มี 3 ประเภท ได้แก่ 1) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์ เป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานความเชื่อในเวทมนต์คาถา ความเชื่อเรื่องผีศาจ เทวดาอิทธิฤทธิ์เทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์กับความศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพุทธ 2) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธพื้นบ้าน เป็นพิธีกรรมที่มีความคล้ายคลึงกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบ

พราหมณ์แต่มีองค์ประกอบบางประการที่แตกต่างกัน กล่าวคือพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธที่บ้านจะใช้บทสวดในพุทธศาสนาเป็นหลัก และยังสามารถที่จะประกอบพิธีเองได้โดยไม่มีผู้นำพิธี และ 3) พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง ที่เป็นพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่ใหญ่นิยมทำกันเป็นกลุ่มหรือทั้งหมู่บ้านในโอกาสสำคัญ อย่างไรก็ตามพิธีกรรมนี้สามารถทำเป็นปัจเจกบุคคลได้เช่นกัน 2. การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีองค์ประกอบของพิธีกรรม ดังนี้

1. บุคคล ได้แก่ ผู้ทำพิธี ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ และผู้เข้าร่วมพิธี
2. อุปกรณ์ หมายถึง สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ อาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะการสืบทอดของแต่ละบุคคลหรือธรรมเนียมของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ
3. โอกาสในการทำพิธีชาวบ้านงานจะทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยเรื้อรัง เมื่อครบรอบอายุเพื่อความเป็นสิริมงคล เมื่อเกิดดวงไม่ดีขึ้นแก่ตนเองหรือคนในครอบครัว การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ สามารถทำได้ตลอดปีทุกฤดูกาล แต่วันที่ถือว่าเป็นวันที่เหมาะในการทำพิธีกรรม ได้แก่ วันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์
4. สถานที่ การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นิยมใช้บ้านพักอาศัยของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์เอง ยกเว้นมีเหตุจำเป็นผู้ทำพิธีกรรมสามารถใช้สถานที่อื่นได้

5. พิธีกรรม คือขั้นตอนการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลังจากการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการทำพิธีครบถ้วนแล้ว ในขณะที่ทำพิธีผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ทำพิธีหรือหมอสวดอย่างเคร่งครัด หลังจากหมอสวดสวดคาถาจบแล้วจึงใช้ด้ายผูกข้อมือให้ จากนั้นให้นำกระทงไปทิ้งนอกหมู่บ้านบริเวณที่เป็นทางแยก โดยห้ามหันกลับไปมองเพราะจะทำให้การสะเดาะเคราะห์ไม่ประสบผลสำเร็จ

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีอิทธิพลและมีคุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านงานเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นวิธีการสร้างขวัญกำลังใจในการต่อสู้กับความเจ็บป่วยและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตแล้ว ยังทำให้ได้ดำเนินอยู่ในความไม่ประมาท การสะเดาะเคราะห์ถือได้ว่ามีผลในทางการรักษาทางด้านสภาวะจิตใจ เช่น การป่วยเรื้อรังที่ต้องใช้เวลาการรักษาค่อนข้างยาวนาน ทำให้จิตใจเข้มแข็ง มีกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ สามารถทำให้บุคคลนั้นฟื้นฟูสภาพร่างกายสู่สภาพปกติได้เร็วยิ่งขึ้น ส่วนผลการศึกษาโดยตรงแม้ไม่อาจพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างชัดเจนแต่ชาวบ้านก็ยังใช้เป็นที่พักทางใจมาโดยตลอด กล่าวได้ว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีคุณค่าต่อคนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

คำสำคัญ : ความเชื่อและพิธีกรรม พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

ABSTRACT

This research aimed : 1) to investigate the components and steps of rituals in exorcism at Jan Village, Putthaisong District, Buriram Province ; 2) to examine the relationship between the beliefs

and rituals in exorcism toward Jan village people's ways of life ; 3) to find out the influences of beliefs and rituals in exorcism toward the relationship of Jan village people's ways of life ; and 4) to study how to preserve the rituals in exorcism in order to develop the local community.

The results were as follows:

1. Rituals in exorcism are base on the beliefs of supernatural things,including, Ghost bad spirits and gods. All kinds of sickness, accident, suffering and happiness of human being could be brought about by them
2. Beliefs and rituals in exorcism are intermixed between Hinduism and Buddhism which are still popular and important in Jan village
3. Beliefs and rituals in exorcism can be classified into 3 types : 1) Brahmist ritual in exorcism which is believed in magic things and gods combined between Brahmanism and Buddhism; 2) Local Buddhist ritual in exorcism which is performed using Pali language in sermon and can be performed by oneself without the Brahman-;. And 3) Grand ritual in exorcism performed as the important occasions in the villages which is invited all villagers to take part.

The components of rituals in exorcism were as follows :

- 1) People : ritual practitioner, ritual practitioner and observers.
- 2) Ritual offerings which may be different up to the needs and wants of the traditions and cultures of each local community.
- 3) Time and occasions of rituals in exorcism depending on the requirement of practitioners which could be their birthday, auspicious age and important day performed on Tuesdays, Thursdays and Saturdays.
- 4) Ritual sites which may be the residence of the practitioner or up to the practitioner's requirement.
- 5) Ritual function which is the heart of the ritual in exorcism. After preparing the ritual offerings, the practitioner must follow the suggestions of the practitioner strictly. The holy was used to hold the practitioner's wrist after the sermon ended. Finally, the ritual offering left out of the village at the crossroad. Do not take a glance after leaving out the ritual offerings.

The rituals in exorcism is still acceptable and influence on the ways of life of Jan villagers it gives the moral supports for the sickness and problems which may occur in the future of people. It is also behaved that it can make the sick people to stay longer. However, it does not prove that the

ritual can help protect the bad things. It is still accepted and influence on the ways of life villagers up to the present time.

Keywords: Beliefs and rituals in exorcism, Ritual, ways of life villagers

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง การศึกษา การแพทย์ เศรษฐกิจ โดยมีการนำเทคโนโลยีเข้าไปมีส่วนช่วยในการพัฒนาทุกภาคส่วน จะเห็นได้ว่าสังคมไทยยุคนี้ เป็นยุคแห่งเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทกับชีวิตประจำวันของประชาชน ทั้งในเมืองและชนบท ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการแข่งขันด้านต่าง ๆ กันมากขึ้น เช่น การแข่งขันด้านการศึกษา เศรษฐกิจ ซึ่งการแข่งขันเป็นไปโดยเสรีและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะด้านการศึกษาในปัจจุบันจะเป็นการศึกษาที่สนองตอบทางสังคมมากกว่าการนำสังคม ในด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์ได้พัฒนาถึงระดับการตรวจรักษาด้วยเทคโนโลยีขั้นสูง ในการวินิจฉัยโรคของแพทย์มีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น การพัฒนาวัตถุและเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วจนไม่สามารถพัฒนาคนให้ก้าวทันเทคโนโลยี

ทัศนคติของคนทั่วไปคิดว่าความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์สามารถที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขได้อย่างแท้จริง แต่ความเป็นจริงแล้วยังมีการพัฒนามากเท่าใดการแข่งขันก็ยิ่งเพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเช่นกัน จนทำให้แต่ละคนต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด มีการเอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน คนรวยยิ่งรวยมากขึ้นและยังมีโอกาสมากกว่าคนอื่น ๆ ในทุกเรื่อง ผลจากการพัฒนาได้ส่งผลให้คนจนยิ่งจนลงและไร้โอกาสที่จะได้รับบริการด้านต่าง ๆ จากภาครัฐ เช่น ในด้านโอกาสทางการศึกษาคนจนไม่สามารถส่งลูกหลานให้เรียนในระดับสูงได้ เมื่อประชาชนมีการศึกษาต่ำขาดความรู้จึงส่งผลให้ไม่มีงานทำ ขาดรายได้ คุณภาพชีวิตอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำตามไปด้วย ในการบริการด้านการแพทย์สาธารณสุขยังไม่ทั่วถึงและมีราคาแพง คนจนไม่สามารถเข้ารับการรักษาได้ ประกอบกับการบริการจากภาครัฐไม่สะดวก จึงส่งผลให้ประชาชนคนไทยบางส่วนหันไปพึ่งด้านไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถาและอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อให้สบายใจ มีความหวังขึ้น การสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่เป็นที่พึ่งทางใจของชาวบ้าน จึงทำให้มีชาวบ้านหันมารักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยการใช้วิธีการสะเดาะเคราะห์ในการรักษาพยาบาลมีจำนวนมากในแต่ละปี

แม้ในปัจจุบัน ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีจะมีบทบาทต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านงานมานานเกือบทุกด้าน แต่ชาวบ้านงานยังมีความเชื่อและมีความนิยมในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อยู่มาก เนื่องจากชาวบ้านงานได้มีการสืบทอดความเชื่อในด้านไสยศาสตร์ โขคลงและภูตผี ปีศาจมาจากบรรพชน ซึ่งความเชื่อที่ได้มีการแสดงออกในพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่ได้มีการจัดทำพิธีอยู่ในปัจจุบันซึ่งอาจมีผลต่อ

การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ด้วยเหตุที่ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมานาน จึงทำให้ผู้วิจัยในฐานะผู้นำทางศาสนามีความสนใจที่จะศึกษาถึงอิทธิพลของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต

จากความเชื่อและการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย ทำให้ผู้ทำการวิจัยซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาในเขตตำบลบ้านจาน มีความสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องความเชื่อและพิธีกรรม การสะเดาะเคราะห์ เพื่อศึกษาถึงความเชื่อ ความเชื่อ องค์ประกอบ รูปแบบ ตลอดจนอิทธิพลที่มีผลต่อด้านจิตใจของชาวบ้าน และสามารถนำสาระของพิธีกรรมมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน สร้างคุณค่า เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์ให้พิธีกรรมนี้ซึ่งมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมานานให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อ องค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่หมู่บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน
3. เพื่อศึกษาอิทธิพลของความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ มีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ และนำไปเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ให้คงอยู่และนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรกลุ่มเป้าหมาย
 - 1.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนและพระสงฆ์ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านจาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
 - 1.2 กลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่
 - 1.2.1 พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ ผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านจาน จำนวน 2 รูป
 - 1.2.2 หมอธรรมผู้ประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านจาน จำนวน 5 คน
 - 1.2.3 ประชาชนชาวบ้านจาน จำนวน 40 คน
 - 1) ประชาชนที่เคยสะเดาะเคราะห์ จำนวน 20 คน

2) ประชาชนที่ไม่เคยสะเคาะเคราะห์ จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมภาคสนาม โดยวิธีการดังต่อไปนี้

1.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิควิจัยสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อศึกษาในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ โดยทำการสัมภาษณ์พระสงฆ์ หมอธรรมและบุคคลสำคัญของชุมชน ที่มีความรู้ความสามารถในการให้ข้อมูลที่ชัดเจนได้ โดยมีการสัมภาษณ์ซ้ำแบบเจาะลึกหลาย ๆ ครั้ง และใช้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ (Key - Information Interview) โดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยใช้เทคนิคดังกล่าวตลอดระยะเวลาในการทำวิจัยโดยการพูดคุยกับคนในชุมชนหรือนอกชุมชนเพื่อหาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนให้ได้มากที่สุด เป็นวิธีการที่ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญ ๆ อีกวิธีหนึ่ง

1.2 การสังเกตจากสถานการณ์จริง ในพิธีกรรมการสะเคาะเคราะห์ที่หมู่บ้านงาน

2. การบันทึกข้อมูล บริบทของชุมชน โดยบันทึกตามสาระดังต่อไปนี้

การสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (Ecological) ผู้วิจัยใช้เทคนิคดังกล่าว เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง อาณาเขต สภาพภูมิประเทศ การแบ่งเขตการปกครอง, กลุ่มชาติพันธุ์, ประวัติความเป็นมาของชุมชน คือ วัด โรงเรียน ร้านค้า ตลาด รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ เช่น อาหารการกิน และยานต่าง ๆ ที่ชาวบ้านชุมชนนั้นเป็นประจำ และจัดการทำแผนที่ (Making Maps) ซึ่งเป็นเทคนิควิจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาในช่วงแรกของการทำวิจัย ทำให้ทราบลักษณะทางกายภาพของชุมชนได้อย่างชัดเจนถูกต้อง และสะดวกในการเข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ ๆ ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

3. เครื่องมือเทคโนโลยีในการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาผู้วิจัยใช้ ดังต่อไปนี้

3.1 เครื่องบันทึกเทปเสียงและภาพในการเก็บข้อมูล หลังจากที่ได้รับคามไว้วางใจจากผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และมีการบันทึกภาพเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของชุมชนด้วย นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม มีดังนี้

3.1.1 กล้องถ่ายรูป

3.1.2 เครื่องบันทึกเสียงและแถบบันทึกเสียง

3.1.3 แบบสัมภาษณ์

3.1.4 แบบสังเกต

3.1.5 สมุดบันทึก

3.2 การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นเทคนิคที่สำคัญมาก ในการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาในช่วงแรกที่ยังไม่คุ้นกับผู้ให้สัมภาษณ์ จะยังไม่สามารถจดบันทึกต่อหน้า

ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ จะต้องจำเป็นหลัก แล้วบันทึกทันที และเมื่อสร้างความคุ้นเคยแล้วจึงสามารถอัดเทปและจดบันทึกภาคสนามได้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ภาษาถิ่นในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกส่วนใหญ่ ซึ่งช่วยสร้างความสนิทสนมและคุ้นเคยได้อย่างรวดเร็ว สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้และกรณีให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถพูดภาษาไทยได้บ้างก็จะใช้ 2 ภาษาปนกัน คือใช้ภาษาไทยและภาษาถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาไว้ 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของชุมชน

1.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีความเชื่อ

1.1.3 ความหมายของความเชื่อ

1.1.4 ประเภทของความเชื่อ

1.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

1.1.6 ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1.2 ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

1.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1.2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1.2.3 สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เกี่ยวกับความ

เชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ตามจุดประสงค์ที่วางไว้ทั้ง 3 ประเด็น โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ได้แก่

1.1 วิเคราะห์เกี่ยวกับ ความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ในด้านความเชื่อ

องค์ประกอบ และขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ที่บ้านงาน ตำบลบ้านจาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเปรียบเทียบความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย

1.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1.3 วิเคราะห์อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านงาน

1.4 วิเคราะห์แนวทางในการอนุรักษ์พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ดำรงอยู่สืบไป

สรุปผลการวิจัย

พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของคนไทยที่เชื่อในสิ่งลี้ลับเหนือธรรมชาติ กุศลี ปีศาจ เทวดา ไชยกลาง นิमित และโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพชนแบบรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถที่จะขจัดปัดเป่าเคราะห์ทั้งหลายให้หายไปจากชีวิตของตนได้

लग คือสิ่งบอกเหตุที่จะให้รู้ว่าเคราะห์จะเกิดแก่ตนเอง ดังนั้น พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จึงเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้าน ตำบลบ้านงาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ที่มีการสืบทอดมาจากบรรพชนติดต่อกันมาอย่างยาวนาน

องค์ประกอบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้าน ตำบลบ้านงาน อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ บุคคล อุปกรณ์ โอกาสในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์สถานที่ และ ลักษณะการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

1. บุคคล

1.1 ผู้นำพิธี หมายถึง ผู้นำในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ชาวบ้านมักเรียกว่า พรามณ์ หมอสูตร หรือ หมอ ส่วนใหญ่มักเป็นผู้อาวุโสที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

1.2 ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง ผู้ป่วย ผู้ที่ประสบเคราะห์ เช่น อุบัติเหตุ หรือผู้ที่พบลางบอกเหตุร้ายต่าง ๆ

1.3 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมายถึง บุคคลทั่วไปที่อยู่ในบริเวณพิธีอาจจะเป็นญาติพี่น้องของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ ที่คอยช่วยดูแลและถือโอกาสเข้าร่วมพิธีด้วย

2. อุปกรณ์ในการสะเดาะเคราะห์

2.1 กระถาง ทำด้วยกาบกล้วยขนาด 50 x 50 เซนติเมตร ก้นเป็น 9 ห้อง

2.2 เมียง จำนวนเท่ากับอายุของผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์

2.3 หมาก พลู 4 คำ บุหรี่ 4 มวน

2.4 ข้าวตอก ใช้ปริมาณตามที่เห็นสมควรหรือประมาณ 1 กิโลกรัม

2.5 ข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวเหลือง จำนวนอย่างละ 4 คำ

2.6 เทียนขอบหัวคำคิ่ง (เทียนยาวรอบหัว และยาวเท่าลำตัวของผู้รับสะเดาะเคราะห์) 1 เล่ม

2.7 หลักรง หรือธงช่อธงชัย 9 หลักร

2.8 น้ำส้มป่อย ใต้เต็มภาชนะที่จัดเตรียม เช่น 1 บาตร หรือ 1 ขัน

2.9 ค้ายสายสัญญาณ 1 ม้วน

2.10 รูปจำลองคน 1 อัน สัตว์ เช่น ม้า ช้าง แร้ง อย่างละ 1 อัน

2.11 เสื้อผ้าของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ 1 ชุด

2.12 หม้อหนึ่ง หวด ถ้วยชาม และเครื่องครัวเท่าที่หาได้

2.13 ขัน 5 เป็นเครื่องบูชา ประกอบด้วย ดอกไม้ รูป เทียน อย่างละ 5 คู่

2.14 ตัดเล็บ ตัดผมของผู้ทำการสะเดาะเคราะห์ใส่ลงในกระทง

2.15 อาหารหวานคาว ได้แก่ ปลาบั้ง พริกเกลือ ปลาร้า เป็นต้น

3. โอกาสในการทำพิธีการสะเดาะเคราะห์

โอกาสในการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ของชาวบ้านงานสามารถทำได้ตลอดปี ทุกฤดูกาล
แล้วแต่โอกาสหรือการกำหนดโอกาสในการทำพิธีกรรมขึ้นชาวบ้านงานได้จัดทำพิธีกรรมการสะเดาะ
เคราะห์ในโอกาสต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 เมื่อครบรอบอายุ

3.2 เมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยเรื้อรัง

3.3 เมื่อเกิดกลางไม่ดี

3.4 เมื่อเห็นว่าดวงชะตาไม่ดีตามคำทำนายของหมอดูตามหลักโหราศาสตร์

การทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์นี้ จะทำได้ตลอดปี วันที่นิยมทำกันมากที่สุดคือ
วันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์

4. สถานที่ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์

สถานที่ในการทำพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ชาวบ้านงานนิยมประกอบพิธีที่บ้านของผู้
เข้ารับการสะเดาะเคราะห์เอง หรือหากมีเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถที่จะประกอบพิธีที่บ้านของผู้รับการ
สะเดาะเคราะห์อาจจะใช้สถานที่ที่ผู้ทำพิธีกำหนดให้

ประเภทของการสะเดาะเคราะห์

1. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพราหมณ์

เมื่อเริ่มพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ หมอสูตรจะให้ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์มานั่ง
ใกล้กระทง หันหน้าไปทางทิศ “หัวใจเป็น” (ทิศใจเป็นความเชื่อของคนโบราณที่เชื่อว่าในแต่ละวัน
จะมีฤกษ์ดี ฤกษ์ร้ายอยู่ตามทิศต่าง ๆ หมุนเวียนเปลี่ยนไปแต่ละวัน ซึ่งทิศหัวใจเป็นคือทิศที่เป็นมงคล
และทิศใจตายคือทิศที่เป็นอัปมงคล) ให้หันหน้าเข้าหากระทง ส่วนหมอสูตรจะนั่งตรงข้ามกับผู้เข้า
รับการสะเดาะเคราะห์ในการหันหน้าไปทางทิศหัวใจเป็นนี้เพื่อความเป็นสิริมงคลหมอสูตรจะเป็นผู้
กำหนดให้

เมื่อเข้าประจำที่ตามที่ผู้ทำพิธีหรือหมอสูตรกำหนดให้แล้ว ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ถือ
ขันห้าขึ้นจบที่ศีรษะแล้วส่งให้หมอสูตรเพื่อเป็นการบูชา จากนั้นนั่งประนมมือ หมอสูตรก็จะเริ่ม

กล่าวนำด้วยการประกาศต่อเทวอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้รับรู้ถึงการกระทำ และกล่าวอัญเชิญให้ลงมาอำนวยการให้แก่ผู้ที่เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ให้หายจากทุกข์โศกและความเดือดร้อนทั้งหลาย และช่วยบันดาลให้มีโชคลาภตามที่ปรารถนา

ต่อจากนั้นหมอสวดจะสวดคาถาคำสะเดาะเคราะห์เมื่อจบแล้วจะนำข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อน ตะขี้เถ้ามือของผู้ป่วย 3 ครั้ง เพื่อเป็นการปัดรังควาญสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากตัวแล้วโยนก้อนข้าว นั้นทิ้งไป เค็ดเอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือให้ผู้ป่วยเพื่อเป็นสิริมงคลและป้องกันอันตราย จากนั้นก็เอาน้ำส้มป่อยมาประพรมให้ เมื่อเสร็จพิธีหมอสวดจะให้ผู้ป่วยนำเอากระทงไปทิ้งไว้นอกหมู่บ้าน ที่เป็นทางแยก สามแยก หรือสี่แยกก็ได้

2. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธรูปบ้าน เมื่อพบกับกลางร้าย หลังจากกลับมาถึงบ้านให้อบน้ำ แต่งตัวชุดใหม่ หาดอกไม้ 5 คู่ เทียน 2 เล่ม เพื่อบูชาพระและทำตามขั้นตอนต่อไปนี้

- ขั้นที่ 1 เอาผ้าขาวมาพาดบ่าข้างซ้ายเฉียงลงมาข้างขวา
- ขั้นที่ 2 เอาดอกไม้และเทียนใส่ขันแล้วจุดเทียนตั้งในขัน 2 เล่ม
- ขั้นที่ 3 กราบลง 3 ครั้ง
- ขั้นที่ 4 ให้ยกขันดอกไม้ขึ้นแล้วกล่าวคำอาราธนาพระรัตนตรัย
- ขั้นที่ 5 กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
- ขั้นที่ 6 ไหว้พระรัตนตรัย
- ขั้นที่ 7 กล่าวคำมอบตัวแด่พระรัตนตรัย
- ขั้นที่ 8 วางขันดอกไม้ลงบนหมอนหรือที่วางชั่วคราวที่หามาได้ ห้ามวางกับพื้นแล้ว

กราบ 3 ครั้ง

- ขั้นที่ 9 ให้สวดต่อชะตาสะเดาะเคราะห์ ให้แก่ตน ตามลำดับดังนี้
 - 9.1 บทสวดไหว้ครู
 - 9.2 บทสวดต่อชะตา
 - 9.3 บทสวดบทนอบน้อมพระรัตนตรัย
 - 9.4 บทสวดสะเดาะเคราะห์ แก่กลางร้าย หรือฝันร้าย
 - 9.5 บทสวดสะเดาะเคราะห์อุบาทว์ ครอบจักรวาล
 - 9.6 คำบูชาโชค
 - 9.7 คำแผ่เมตตาให้กับตนเอง
 - 9.8 แผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลาย
 - 9.9 คำกล่าวขอพรจากพระ

เมื่อจบบทนี้แล้วให้กราบลง 3 ครั้ง เป็นการเสร็จพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์แบบพุทธรูป

3. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์หลวง

ในการทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์หลวงมีขั้นตอนในการประกอบพิธี ดังนี้

1. แต่งเครื่องบูชา โดยมีอุปกรณ์ ดังนี้คือ

- 1.1 ถาดขนาดใหญ่เพื่อวางพระพุทธรูป 1 ถาด
- 1.2 เอาขันหมากเบ็ง 2 อัน มาตั้งบูชา ซ้าย ขวาของพระพุทธรูป
- 1.3 เอาขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่) ขัน 8 (ดอกไม้ 8 คู่ เทียน 8 คู่)
- 1.4 เอาขันใส่น้ำเพื่อทำนํ้ามนต์วางถัดจากขัน 5 และ ขัน 8
- 1.5 ค้ายสายสิญจน์ 1 เส้น

1.6 เขียนชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปี เกิด ผู้รับการสะเดาะเคราะห์วางในถาด

1.7 ค่าครูขึ้นอยู่กับผู้รับการสะเดาะเคราะห์จะใส่ลงในขันนั้น จำนวน 12 บาท

2. เมื่อจัดเตรียมอุปกรณ์พร้อม ผู้ประกอบพิธีจะกล่าวประกาศเทวดา

3. ผู้ประกอบพิธีประกาศถึงการทำพิธีบูชา โชคให้แก่เทวดาและถึงศักดิ์สิทธิ์รับรู้

4. ถ้าผู้รับการสะเดาะเคราะห์อยู่ในบริเวณพิธี ให้ประนมมือถือสายสิญจน์ถ้าผู้รับการสะเดาะเคราะห์ไม่อยู่ให้เขียนชื่อของผู้รับการสะเดาะเคราะห์ใส่กระดาษไว้ แล้วโยงสายสิญจน์ไปคล้องที่ชื่อผู้สะเดาะเคราะห์ เชื่อมต่อกับขันนํ้ามนต์ โยงไปยังหมอสวด

5. เมื่อพร้อมแล้วผู้ทำพิธีจะสวดบทสวดมนต์ ดังต่อไปนี้

5.1 บทนะมะการะกาลา

5.2 บทสวดไตรสรณคม

5.3 บทสวดอุณหิสสวิชยกาลา

5.4 เมื่อสวดอุณหิสสวิชยกาลาจบให้สวด ชะยะปริตตั้งกาลา

5.5 เมื่อสวด ชะยะปริตตั้งกาลา จบแล้ว ให้สวดมงคลจักรวาฬน้อย

5.6 ในขั้นนี้จะเป็นการอัญเชิญเทวดากลับพิภพ โดยการสวด เทวะตา อุยโยชนะ

กาลา

5.7 เมื่อทำพิธีจบแล้ว ให้กราบลง 3 ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี

อภิปรายผล

1. ความเชื่อของชาวบ้านงาน ในพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นผลมาจากทั้งทางด้านศาสนา และระบบความเชื่อเพื่อการปรับตัวของคนใน เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเคราะห์กรรม โชคลาง โดยเชื่อว่าพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์จะสามารถขจัดปัดเป่าเคราะห์ร้ายทั้งหลาย อันหมายถึงความเจ็บป่วย ความทุกข์ร้อนหรือความหายนะให้ออกไปจากชีวิตของตนได้ (ผาสุก มุทฺธเมธา 2535 : 1 –50)

2. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่มีความผูกพันต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน กลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน จะเป็นมาตรการควบคุมความประพฤติของชาวบ้านมิให้ออกนอกจารีตประเพณี และยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2533)

3. พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคมไทยทางด้านจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมให้มีศูนย์รวมของจิตใจในการประกอบกิจกรรม หรือดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างเข้าใจและปกติสุข ความเชื่อเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย (ปราสาท อิศรปริดา, 2518 : 69)

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์มีผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลในท้องถิ่นมิให้ตกอยู่ในความประมาท เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสังคม จึงควรมีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการประกอบพิธีกรรมให้มีอยู่ในสังคมต่อไป

2. ควรมีการศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ ทั้งปัจจัยที่เกื้อหนุนและปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความเชื่อถือ ศรัทธาในพิธีกรรมของคนในสังคมอย่างไร

3. ควรมีการเผยแพร่พิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ให้ประชาชนทั่วไปมีความตระหนักถึงคุณค่า เข้าใจในวัตถุประสงค์ ความสำคัญของพิธีกรรมที่มีผลต่อจิตใจของมนุษย์ซึ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของสังคมไว้ให้คงอยู่อย่างเหมาะสมกับระเบียบแบบแผน และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

4. ควรมีการศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ของคนในท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในภูมิภาคนี้และภูมิภาคอื่นของประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับความคล้ายคลึง ความสอดคล้อง และอิทธิพลทางจิตใจ แตกต่างกันอย่างน้อยอย่างไร

5. ควรมีการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่คนรุ่นปัจจุบัน เพื่อจะได้สืบสานความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่าไว้และวางแนวทางในการถ่ายทอด สืบทอดพิธีกรรมไว้ให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

6. ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์และผลกระทบของพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม อย่างไร และระบบเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสารมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ความเชื่อของคนในสังคมต่อพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์อย่างไร และจะสามารถอนุรักษ์ประเพณีไว้ได้อย่างไรในอนาคต

7. ในการศึกษาพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ควรเป็นการศึกษาด้านประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านและเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ชรรมวัตร. (2523). คติชาวบ้านอีสาน, กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา.
ประสาธ อิศรปริดา. (2518) ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของชาวอีสาน. ภาพลื่นธุ์ :
จินตทัศน์การพิมพ์.
ผาสุก มุทธเมธา. (2535). ประเภทความเชื่อ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : [http:// www.google.co.th/PDF](http://www.google.co.th/PDF).
สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มกราคม 2550